

UDK 27-722.5-044.372"20"

Primljeno: 4. 7. 2019.

Prihvaćeno: 17. 10 2019.

Pregledni znanstveni rad

KRIZA U CRKVI IZMEĐU REVNOSTI I KONFORMIZMA PASTIRA U DRUŠTVU SLOBODA

Ivan BODROŽIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu

Zrinsko-frankopanska 19, 21 000 Split

ivan.bodrozic@gmail.com

Sažetak

Autor u ovom članku raspravlja o krizi koja je posljednjih desetljeća zahvatila Crkvu, napose u vidu pedofilskih skandala. U prvom poglavlju propituje moguće uzroke krize, polazeći od mišljenja teologa koji su se bavili tim problemom. Načelno je istaknuo kako postoje dvije skupine teoloških mišljenja o uzrocima krize i to s vrlo različitim obrazloženjima. Jedni su oni koji smatraju kako je do krize došlo jer u Crkvi postoje zastarjele strukture poput celibata i nedostatka osobnih sloboda. Uvjereni su kako je pravo rješenje svećenike osloboditi obveze celibata, insistirajući potom na slobodi odluke i opredjeljenja sukladno moralnom principu savjesti koja bi trebala biti najviša norma djelovanja. Druga skupina teologa problem vidi u krizi identiteta uzrokovanoj kako utjecajem modernoga svijeta tako i nedostatnom formacijom svećenika ili, pak, promjenom pastoralne paradigme nakon Drugoga vatikanskog koncila pri čemu se mnogi svećenici nisu snašli.

U drugom se poglavlju, imajući u vidu različitost teoloških pristupa i mišljenja, propituje nauk crkvenog učiteljstva o svećeništvu i celibatu, počevši od koncilskih dokumenata pa sve do apostolske pobudnice *Pastores dabo vobis* Ivana Pavla II. Pritom se ističe kako crkveno učiteljstvo smatra svećenike prorocima ne samo po zadaći propovijedanja nego i po statusu života u celibatu.

U trećem poglavlju autor donosi svoju prosudbu stanja i moguće linije promišljanja kojima se treba kretati vjerodostojna teologija svećeništva. Kao prvo ističe kako je svećeništvo poziv i poslanje najprije pred Bogom i pred Crkvom. Svećenik je po svetom redu suobličen Kristu kako bi izvršavao njegovu službu u svijetu te je pozvan na kristolikost života i djelovanja. Ništa manje nije važna njegova eklezijalna odgovornost, iz čega također izvire čudoredni i duhovni imperativi života. Pokušaj da se svećeničku službu preoblikuje strukturalno pod izlikom modernog vremena u

kojem živimo autor drži neprimjerenom, jer su svećenici pozvani biti proroci upravo svjedočanstvom čista i neporočna života, a ne dokidanjem čudorednih zahtjeva kako bi se udovoljilo prohtjevima lažne slobode. Pogrešne teološke postavke vode potom prema kompenziranom čudoređu i reduciranoj duhovnosti za koje bi se moglo reći da su pravi uzroci krize među svećenicima. Kao mogući odgovor na krizu, autor ističe put koji su naznačili pape Benedikt XVI. i Franjo pozivajući svećenike na žarču vjeru, obnovu svetosti i neophodno pročišćavanje u strahu Božjem. Tim bi putom trebala ići i sva teološka nastojanja oko kvalitetnijeg odgoja svećeničkih kandidata.

Ključne riječi: pastiri, kriza, Crkva, Drugi vatikanski koncil, svećeništvo, sloboda.

Uvod

Nedvojbena je činjenica o kojoj svjedoče gotovo svakodnevni skandali vezani uz grijeh svećenika, redovito one spolne i financijske naravi, da je svećeništvo danas u krizi. Prvi znaci krize pojavili su se nedugo nakon Drugoga vatikanskog koncila, dok posljednja dva-tri desetljeća Crkva bere gorke plodove u mnogim zemljama svijeta. To ju tjera suočiti se, počevši od papa u Rimu pa do mjesnih razina, s problemom i njegovim posljedicama. Nikada vremena nisu bila idealna, niti su svećenici kao pojedinci bili idealni, te je u svim vremenima bilo problema koji su zahvaćali Crkvu iznutra i proizvodili svojevrstne lomove, no kriza koja potresa Crkvu posljednjih desetljeća ima veće razmjere od prethodnih te se u određenoj mjeri čuti i kod nas.¹ Ta kriza s jedne strane pokazuje kako su svećenici samo ljudi, štoviše, ljudi svojeg vremena, a s druge strane ukazuje na njihovu odgovornost i zadaću živjeti iznad kategorija vremena onim životom na koji ih je Bog pozvao. Dio njih se, poradi ljudske slabosti i grješnosti, okaljao nečasnim životom, radnjama i djelima, poput tolikih suvremenika u današnjem svijetu, čime je nanio ljagu cijeloj Crkvi.

Polazeći od spomenutih činjenica ključno je pitanje danas: Hoće li Crkva prepoznati uzroke krize koja ju je zahvatila među pastirima? Drugo pitanje potom je: Hoće li potom pronaći pravi odgovor na krizu? Dok je treće: Hoće li

¹ Više o tome može se pročitati u: Tonči MATULIĆ, Neki najrecentniji aspekti fenomena pedofilije u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 88 (2018.) 4, 899–914. U ovom radu nije cilj govoriti o cjelokupnoj krizi svećeništva koja je 'nastala' nakon Koncila, već o krizi u posljednjim dvama desetljećima vezanoj uz pedofilske i homoseksualne skandale, ali ipak upućujem na neke radove u kojima se može više čitati o različitim pogledima na uzroke krize svećeništva nakon Drugoga vatikanskog koncila: Gisbert GRESHAKE, *Essere preti in questo tempo*, Brescia, 2008.; Gilbert GRESHAKE, Svećeništvo u Crkvi danas, u: *Diacovensia*, 17 (2009.) 2, 219–231; Ivica RAGUŽ, Teologija i duhovnost svećeništva prema Karlu Rahneru, u: *Nova prisutnost*, 3 (2005.) 2, 329–346; Nikola Mate ROŠČIĆ, Svećenik danas, u: *Crkva u svijetu*, 5 (1971) 3, 208–221; Joseph MURPHY, »Suradnici vaše radosti«. Papa Benedikt XVI. o svećeništvu, u: *Crkva u svijetu*, 42 (2007.) 2, 244–259.

nakon svega imati snage izići iz te krize i nastaviti živjeti kao kvasac čovječanstva sukladno volji svojeg Gospodina? Osim što je neophodno suzbiti posljedice, valjalo bi pronaći i uzroke te, sukladno tomu, izreći pravorijek i primijeniti pravi lijek. U tom smislu i ovaj članak želi dati svoj obol promišljanjima o uzrocima krize kao i biti smjerokaz mogućim rješenjima i prijedlozima.

1. Uzroci krize svećeništva danas

Što se tiče ispravnog sagledavanja krize svećeništva i njezinih uzroka, ni pastiri Crkve, a ni teolozi, nisu složni u procjeni koji su čimbenici prouzročili spomenutu krizu. Stavovi teologa globalno se mogu razvrstati u dvije skupine: jedni su mišljenja da je problem strukturalne naravi, to jest da je uzrok skandala nametnuta obveza svećeničkog celibata te da svećeništvu predstoji restrukturiranje – ukidanje celibata. Drugi, pak, drže da je riječ o krizi svećeničkog identiteta u suvremenom svijetu te da svećenici trebaju dobro premisliti svoje poslanje pred Bogom i uzeti ozbiljno u obzir potrebnu formaciju.

1.1. *Problem struktura i sloboda*

Čitajući teološke analize i istraživanja, mišljenja i stavove glede krize svećeništva, uočava se kako među teolozima postoji skupina onih koji su uvjereni da su mnogi svećenici počinili grijeha najteže moguće naravi zato što je neprihvatljiva stega propisana onima koje Crkva izabire za sveti red. U tom smislu dio teologa uvjerenja je kako su skandali dobrim dijelom nastali poradi velikih zahtjeva koji se stavljaju pred svećenike kad se od njih očekuje da žive u 'nametnutom' celibatu.² Osim citiranog autora valja reći kako velika skupina njemačkih teologa uzroke krize vidi na sličan način. Prema njima uzroci su u strukturama moći i pripovijedanja kojima raspolaže Crkva, u neprikladnom oblikovanju crkvenog službenika, nedovoljnom sudjelovanju vjernika u odgovornosti odlučivanja u Crkvi te lošem ćudorednom nauku i nauku o spolnosti.³ Oni očekuju da Crkva pedofilske skandale i napuštanja Crkve koje je

² Usp. Wunibald MÜLLER, *Lasst Eure Priester nicht länger im Stich – Es ist höchste Zeit, dass sich die Bischöfe für den freiwilligen Zölibat ihrer Priester stark machen*, u: *ET-Studies*, 8 (2017.) 2, 335–348.

³ Usp. Memorandum ili Manifest njemačkih teologa iz veljače 2011. godine. Taj dokument potpisalo je više od 230 katoličkih teologa iz Njemačke, Austrije i Švicarske, a pridružilo im se i dvadesetak teologa iz drugih zemalja. Tekst Memoranduma i imena potpisnika mogu se vidjeti na mrežnim stranicama: <http://www.noisiamochiesa.org/?p=545> (2. V. 2019.).

poprimilo velike razmjere u Njemačkoj posljednjih godina shvati kao znak i poruku na temelju čega je dužna »osloboditi se fosiliziranih struktura kako bi dobila novu životnu limfu i novu vjerodostojnost.«⁴

Upravo je obnova crkvenih struktura temeljni zahtjev s kojim izlaze u javnost, što znači da te iste strukture smatraju glavnim uzročnikom problema. U tom smislu želja im je da Crkva postane mjesto i vjerodostojno svjedočanstvo evanđeoske poruke slobode. Sve njezine riječi i djela podređene su tomu da prepoznaju i promiču slobodu žena i muškaraca kao stvorenja Božjih: »Crkva nije cilj samoj sebi. Dužnost joj je naviještati ljudima Boga Isusa Krista koji ljubi i oslobađa. A to može činiti samo ako je ona sama mjesto i vjerodostojno svjedočanstvo evanđeoske poruke slobode. Njezini govori i djela, pravila i strukture – jednom riječju skup njezinih odnosa sa ženama i muškarcima unutar i izvan same Crkve – podređeni su zahtjevu da se prizna i promiče sloboda žena i muškaraca kao Božjih stvorenja. Bezuvjetno poštivanje svake osobe, pozornost na slobodu savjesti, nastojanje oko zakonitosti i pravednosti, solidarnost sa siromašnima i ugroženima temeljni su teološki kriteriji koji proizlaze iz obveze koju Crkva ima u odnosu prema evanđelju. Preko njih se konkretizira ljubav prema Bogu i prema bližnjemu.«⁵

Osim rečenoga, njemački teolozi ukazuju na dvostruki odnos Crkve prema modernom društvu, za koje drže da prednjači u priznavanju slobode, autonomije i odgovornosti pojedinaca, te su stoga uvjerenja kako Crkva glede toga treba učiti od društva. S druge, pak, strane Crkva je pozvana i kritizirati društvo onda kada se ljude prosuđuje samo na temelju pojavnosti, kada se gazi međusobna solidarnost i kada se ne prepoznaje ljudsko dostojanstvo, te stoga u Memorandumu i zaključuju: »Činjenica je da evanđeoska poruka slobode sačinjava kriterij vjerodostojne Crkve, njezina djelovanja i društvene konfiguracije.«⁶

Gotovo sa svim navedenim teološkim principima mogli bismo se načelno složiti, no istinski je pitanje na što konkretno oni ciljaju kada to kažu? Točnije, jesu li doista za stanje u Crkvi krive 'fosilizirane strukture' ili je nešto drugo dovelo do prijestupa mnogih službenika? O toj dijagnozi ovisi i ponuda rješenja, a svoja rješenja njemački su teolozi formulirali u nekoliko točaka iz kojih se jasnije vidi u kojem smjeru tumače iznesene principe. Prema njima šest je važnih reformskih točaka:

⁴ Memorandum ili Manifest njemačkih teologa (veljača, 2011.), u: <http://www.noisiamochiesa.org/?p=545> (2. V. 2019.).

⁵ *Isto.*

⁶ *Isto.*

- a) treba stvarati sinodalne, demokratske struktura upravljanja;
- b) neophodno je dopustiti ženidbu svećenika i ređenje žena;
- c) žurno poboljšati prava i pravnu kulturu u Crkvi;
- d) promicati slobodu savjesti a ne biti njezin tutor, a to napose treba uzeti u obzir u području osobnih odluka i individualnih oblika koje se tiču vlastitog života. Neupitno je crkveno vrednovanje braka i celibata, no ne bi smjelo ići do mjere da se isključi i one osobe koje odgovorno žive ljubav, vjernost i međusobnu skrb s partnerom istoga spola ili kao rastavljeni i ponovno oženjeni;
- e) solidarnost s grešnicima treba imati u vidu u vlastitim redovima, jer se Crkvi ne priliči nadmeni moral; paziti se da biblijsku poruku slobode ne izokrene u rigorozni moral lišen milosrđa;
- f) u bogoštovlju bi trebalo, poradi živog i aktivnog sudjelovanja svih vjernika, tražiti prostora za iskustva i izričajne oblike sadašnjeg trenutka. Nadasve treba bježati od ukrućivanja u tradicionalizam i od centralističke jednoobraznosti, a težiti kulturološkoj pluralnosti.

Kako vidimo iz točaka koje se izravno tiču službenika Crkve, prema mišljenjima tolikog broja teologa problem u Crkvi nastao je poradi nedostatka slobode savjesti i slobodnog odlučivanja, sinodalnih i demokratskih struktura, kao i poradi crkvene discipline celibata i zabrane ređenja žena, što su pokazatelji nedostatka sloboda u Crkvi.

1.2. Kriza identiteta

No, među teolozima ima i drukčijih promišljanja, pri čemu valja istaknuti neka. Tako Paul Unche Nwobi drži kako je problem oskudne formacije glavni čimbenik krize svećeništva u naše vrijeme, ne bježeći od toga kako je kriza svećeništva i strukturalna, ali i uvjetovana povijesnim i kulturološkim okolnostima.⁷ Salvatore Cipressa, pak, govori o društveno-kulturološkoj klimi koja ne potiče odluku za celibat i redovnički život. Mišljenja je da je riječ o pravom napadu postmoderne kulture koja gleda s podozrenjem, pa čak i ismijava, izbor djevičanstva, koje sama narav štiti krepošću stidljivosti. Sredstva druš-

⁷ Usp. Paul UNCHE NWOB, *Poor Formation as a Principal Factor to the Crisis in Priesthood Today*, Bloomington (IN), 2012., XI–XV. Premda je ovo istraživanje vršeno u kontekstu nigerijske Crkve, ipak nije bez poveznica i sa stanjem u zapadnom svijetu. Autor je mišljenja da su seksualni skandali samo izvanjska manifestacija krize, a ne uzrok. Korijen krize, naime, bio bi u lošem ili nedostatnom odgoju u sjemeništimu i teološkim školama.

tvenog priopćavanja potom, odašiljući seksualizirane poruke i druge sadržaje, dodatno otežavaju stvaranje odluka za celibat. Učinci tog napada vide se i unutar Crkve. Premda ne bježi od činjenice da je proces sekularizacije i dekristijanizacije prisutan u današnjemu društvu, Cipressa je ipak mišljenja kako je riječ o dubokoj krizi identiteta. Naime, mnogima nije jasno koja je narav, posebnost zvanja i zadaće svećenika, koje je središte oko kojeg se treba vrtjeti cjelokupno služenje svećenika i koji je način života koji bi svećenik trebao utjeloviti. Stvarne opasnosti za svećenički život i celibat vjerojatno se nalaze u društvenom razvoju, u neprikladnoj antropologiji i deficitarnoj teologiji svećeničke službe koja bi predložila čisto funkcionalnu i sociološku viziju svećeništva. Poradi toga neophodno je promisliti nove teološke razloge i potražiti evanđeoske temelje, točnije one kristološke, ako Crkva želi doći do ispravnog odgovora. Mnoge, pak, poteškoće koje ne dopuštaju da se celibat živi poradi kraljevstva Božjeg proizlaze iz neprikladnog razumijevanja njegove naravi, njegovih teoloških uporišta i njegove proročke i misionarske vrijednosti.⁸

Prema nekim drugim autorima kriza svećeništva može se uočiti polazeći od promjene paradigme lika svećenika i svećeničke službe koju dugujemo Drugome vatikanskom koncilu. Takva promjena paradigme bila je potrebna, pa i neophodna u današnjemu svijetu, no očito je kako je djelovala gotovo razorno na određen broj svećenika koji nisu bili spremni ili sposobni prihvatiti novu viziju, te su padali u krizu identiteta. Ta promjena paradigme koja se dogodila može se prikazati u nekoliko točaka:

- svećenik je sišao s pijedestala i pozvan je i drugima dati udjela u svojem poslanju;
- od klasičnog propovjednika pozvan je biti nositelj otajstva;
- od stila usamljenog strijelca sada se od njega očekuje zajedništvo i suradničko izvršavanje službe;
- od pastira od kojeg se očekivalo da njeguje monašku duhovnost, napravljen je zaokret k duhovnosti sekularnog klera;

⁸ Usp. Salvatore CIPRESSA, *Ragioni teologiche e opportunità pastorali*, u: Salvatore CIPRESSA (ur.), *Celibato e sacerdozio*, Roma, 2008., 49–51. Autor opaža kako u današnjoj kulturi ima onih koji tvrde da je celibat i djevičanstvo nenaravno te ne omogućuju onima koji se opredjeljuju za nj da postignu cjelovitu ljudsku zrelost, to jest ne dopušta čovjeku da bude potpuno čovjek niti ženi da bude žena. Statistike, osim toga, pokazuju da su zvanja u opadanju, barem u zapadnim zemljama, gdje su mladi sve manje spremni prihvatiti obvezu celibata. Dio svećenika, potom, muči se živjeti celibat s radošću, drugi vrše službu samo formalno, a određeni broj je sekulariziran i zahvaćen malograđanštinom, uslijed čega neki čak napuštaju službu. Naravno da ne nedostaje ni onih koji žive celibat s bogatom i dubokom evanđeoskom motivacijom, duhovnom plodnošću i unutarnjom slobodom.

– dok su nekada postojala očekivanja da bude spasitelj duša, danas mu se nudi zadaća osloboditelja naroda.⁹

Zakoniti zahtjev Drugoga vatikanskog koncila da se u novim okolnostima na drukčiji način izvršava svećenička služba dovela je, prema mišljenju tog autora, do određene krize svećeničkog identiteta i do krize u izvršavanju same službe. Koncil je imao u vidu nove okolnosti u kojima Crkva djeluje u suvremenom svijetu te nije mogao ne tražiti promjenu paradigme. Dakle, nije riječ o promjeni pastoralnih zahtjeva koji se stavljaju pred svećenika, već o neophodnoj promjeni načina rada koji u prvi plan stavlja zajedništvo naroda Božjeg na čelu sa svećenikom, kao i do naglaska većeg svećeničkog zajedništva u izvršavanju odgovorne službe za narod. No, dio svećenika nije bio spreman na takve promjene te su mnogi došli u krizu identiteta. S druge, pak, strane kod određenog broja svećenika nije došlo do zrelosti i cjelovitog odgoja za svećeništvo, što se potom pokazalo pogubnim najprije i najbrže na području spolnosti i celibata, te se kriza dobrim dijelom očitovala i kao kriza celibata.

2. Proročke dimenzije svećeničke službe prema dokumentima Učiteljstva

Razvidno je kako postoje velike razlike i duboke podjele među teolozima glede utvrđivanja uzroka krize u Crkvi, kao i prikladnih rješenja. Upravo zbog toga teologija bi trebala usmjeriti svoju pozornost prema čvrstim teološkim uporištima, a za teologe danas takvo uporište je teologija Drugoga vatikanskog koncila. U koncilskoj teologiji posjedujemo svojevrsni teološki orijentir ponuđen suvremenom svijetu za ispravnu teološku orijentaciju. Upravo u prijepornim i nejasnim situacijama u kojima ne postoji podudarnost teoloških rješenja crkveno učiteljstvo ima zadaću unijeti jasnoću i naznačiti ispravan smjer kretanja teoloških promišljanja. Stoga je važno iznijeti stav Crkve glede 'spornih' dimenzija svećeničkog života među koje se ubraja i celibat. Spomenuti problemi koji postoje pokazuju da dio svećenika u praksi, a teologa u promišljanjima, počesto zanemaruje istinu kako je svećenički život proročanski život, poput života samog Gospodina. Sudeći prema počinjenim grijesima, mnogi se svećenici ne samo nisu ponašali kao proroci, već su, naprotiv, počinili mračna djela zla. Teologija ne može ne iznijeti svoj sud o tome s pozicije moralnog bogoslovlja te potom ukazati na neophodnu obnovu svijesti i odgovornosti koji imaju pred Bogom i njegovim narodom.

⁹ Usp. Donald B. COZZENS, *The Changing Face of the Priesthood. A Reflection on the Priest's Crisis of Soul*, Collegeville, Minnesota, 2000., 3–8.

S obzirom na to da i Drugi vatikanski koncil govori o svećeničkom identitetu i službi, teolozima je zadaća svoj govor o svećeništvu artikulirati sukladno koncilskom govoru, dajući tako doprinos svećeničkoj izgradnji sukladno valjanim i utemeljenim smjernicama. Ukoliko bi ponuđena teološka rješenja izlazila iz okvira evanđelja i Kristove riječi, bila bi ne samo posve na krivom tragu nego bi nanosila štetu izgradnji kandidata za svećeništvo, ali i Crkvi u cjelini. Zadaća pastira Crkve i teologa bila bi stoga dobro definirati odgojne ciljeve kandidata za sveti red te im pomoći da ih uspješno usvoje. A sve, naravno, imajući u vidu duh vremena u kojemu živimo, što ne znači, međutim, suobličavati se svijetu i postajati posvjetovnjačen, već biti svjestan okolnosti u kojima se djeluje te zahtjeva koje služba danas stavlja pred svećenike. Svećenik se izgrađuje Gospodnjom riječju i evanđeoskim duhom te je pozvan svijetu naviještati radosnu vijest, crpeći svoju radost iz Gospodina, te živeti bogoslovne kreposti vjere, nade i ljubavi. U svijetu slobodarstva i bahatosti, individualizma i otuđenosti, virtualnog i digitalnog življenja, strasti i zabava, materijalizma i konzumerizma, površne religioznosti i bezboštva, svećenik je pozvan biti prorokom svojeg vremena naviještajući i svjedočeći evanđelje.

Premda dokumenti Drugoga vatikanskog koncila ne govore o proročkoj dimenziji svećeničke službe,¹⁰ ipak je na drukčiji način prisutan govor o proročkoj ulozi i zadaći svećeničkog služenja. To se izvodi iz činjenice da su biskupi primili zadaću evangelizirati narod Božji,¹¹ a oni u izvršavanju svojeg poslanja imaju svećenike, napose župnike kojima je jedna od važnih zadaća poučavati i voditi narod Božji (usp. CD 30), pri čemu im je propovijedanje nezaobilazna zadaća.

Nadalje, prema *Presbyterorum ordinis* zadaća svećenika je biti suradnicima biskupskog reda za ispravno izvršavanje apostolskog poslanja koje je Krist povjerio apostolima i njihovim nasljednicima biskupima; njihovo služenje počinje evanđeoskim navještajem kojim oni okupljaju narod Božji.¹² Biti službenicima riječi Božje stoga je jedna od bitnih zadaća izvršitelja Kristova poslanja, što bi u konačnici bila proročka zadaća.¹³ Upravo u naviještanju

¹⁰ Za razliku od toga, govor o proročkoj službi vjernika laika istaknut je u više koncilskih dokumenata. Usp. LG 12; 31; 35; AA 2; 10; AG 15.

¹¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus. Dekret o pastirskoj službi biskupa* (28. X. 1965.), br. 12–14, u: *Dokumenti*, Zagreb, 41986. (dalje: CD).

¹² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu prezbitera* (7. XII. 1965.), br. 2, u: *Dokumenti* (dalje: PO).

¹³ PO 4: »Božji se narod prvotno ujedinjuje 'Riječju Boga živoga' koja se doista s pravom može tražiti od svećeničkih usta. Budući da se nitko ne može spasiti ako ne uzvjeruje, zato je prvenstveni zadatak prezbitera, kao suradnika biskupa, da svima naviještaju

Božje mudrosti te tumačenja cjelokupne stvarnosti u svjetlu Kristovu može se nazrijeti bit njihove proročke službe i zadaće.¹⁴ Pritom kao model imaju starozavjetne proroke, ali prije svega Krista, koji je i sam nastupao tako da ga je puk smatrao prorokom, jer se nije prilagođavao duhu vremena, nego je neustrašivo i otvoreno svjedočio za Božju istinu u vremenu i okolnostima svojeg svijeta.

Izostanak izričitog spomena u koncilskim dokumentima da i svećenici participiraju na Kristovoj proročkoj službi nedostatak je koji će ispraviti papa Ivan Pavao II. u apostolskoj pobudnici *Pastores dabo vobis*. U njoj će na više mjesta reći za svećenika da ima proročku službu, izričito ističući da je riječ o službi naviještanja: »On naviješta Riječ u svojstvu 'službenika' koji participira na Kristovoj proročkoj službi i na proročkoj službi Crkve. Stoga kako bi imao u sebi i dao svojim vjernicima jamstvo da prenosi Evanđelje u njegovoj cjelovitosti svećenik je pozvan njegovati posebnu osjetljivost, ljubav i spremnosti prema živoj Predaji Crkve i njezina Učiteljstva: oni nisu tuđi u odnosu na Riječ, već služe njezinu ispravnom tumačenju i čuvaju njezin vjerodostojni smisao.«¹⁵

Uz tvrdnju kako su svećenici pozvani participirati na Kristovoj proročkoj službi propovijedajući istinu evanđelja, istaknut će da ni statusom svećeničkog života nisu bez proročke znakovitosti. Doista, nekoliko paragrafa dalje, preuzimajući tekst iz Propozicije Biskupske sinode iz 1990. godine, koja je raspravljala upravo o celibatu, izričito će reći da celibat predstavlja proročku vrijednost u današnjem svijetu: »Dok ostaje na snazi disciplina Istočnih Crkava, Sinoda, uvjerena da je savršena čistoća u svećeničkom celibatu karizma, podsjeća svećenike da ona sačinjava neprocjenjiv Božji dar za Crkvu i predstavlja proročku vrijednost za današnji svijet« (PDB 29).

Božje Evanđelje da bi tako – izvršujući Gospodinovu zapovijed: 'Idite po cijelome svijetu i propovijedajte Evanđelje svakom stvorenju' (Mk 16,15) utemeljivali i umnažali Božji narod.«

¹⁴ PO 9: »Prezbiteri dakle duguju da sa svima dijele istinu Evanđelja koju u Gospodinu posjeduju. Bilo dakle da pogane, svojim primjerenim životom među njima, navode da slave Boga, bilo da onima koji ne vjeruju otvorenim propovijedanjem naviještaju otajstvo Krista, bilo da predaju kršćansku katehezu ili tumače nauk Crkve, bilo da nastoje probleme svoga vremena tumačiti u Kristovu svjetlu, uvijek moraju naučavati ne svoju mudrost nego riječ Božju i sve uporno pozivati na obraćenje i svetost. Svećeničko propovijedanje – koje je u današnjim prilikama vrlo često izvanredno teško – da bi lakše pokrenulo srce i duh slušatelja, ne smije izlagati riječ Božju samo općenito i apstraktno nego vječnu istinu Evanđelja mora primjenjivati na konkretne životne prilike.«

¹⁵ IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis. Apostolska pobudnica o svećeničkoj izgradnji u sadašnjim prilikama* (25. III. 1992), Zagreb, 1992., br. 26 (dalje: PDV). Može se potom vidjeti i u brojevima 27 i 47, u kojima se izričito ističe kako je svećenička služba proročka služba.

Tako vidimo da crkveno učiteljstvo očekuje da svećenički život u suvremenom svijetu bude proročki život, kako po propovijedanju istine kao jednoj od bitnih sastavnica službe tako isto i statusom života u celibatu. Upravo se te dvije dimenzije pokazuju ključne u društvu posvemašnjeg relativizma i društvu sloboda koje se profilira kao društvo neograničene seksualne slobode koja vodi u čudoredna zastranjenja. Kako se proročka služba naviještanja ne izvršava samo na mehanički ili izvanjski način nego pretpostavlja suobličavanje Kristu cjelinom života, tako se i za svećenike pretpostavlja da nisu samo naučili teološke istine koje će propovijedati nego da su usvojili Kristov način života. Samo to može biti izvor revnosti u izvršavanju službe i predanja za povjerene vjernike, a očito je to izostalo kod mnogih svećenika u godinama nakon Koncila.

3. Proročki govor o svećeničkoj službi

U svjetlu koncilskih dokumenata iz ove kratke analize uočljivo je da dio teologa ne sagledava stvarnost svećeničkog života, niti promišlja rješenja problema polazeći od evanđeoskog nauka i smjernica Učiteljstva, čime izostaje proročki govor o svećeničkoj službi. Upravo zato je neophodno danas govoriti proročki o ministerijalnom svećeništvu u vremenu u kojem smo zapljusnuti i zbunjeni raznolikošću stavova, promišljanja, hermeneutika kojima se može iščitavati današnja situacija u Crkvi s obzirom na pastire. U vremenu kada se počesto ističe tehničke i funkcionalne vidove službe, kada se ukazuje na sociološko i socijalno značenje svećeništva, a u kojem kriva poimanja slobode prijete dokidanjem čudoređa, neophodno je vratiti u Crkvu proročki govor o svećeničkoj službi kojim se služio i sam Gospodin kada je slao svoje apostole u svijet. To je put koji je izabrao Koncil kao put Crkve kojim valja ići, pomažući svećenicima izgrađivati cjelovitu svijest o svojem poslanju unatoč krhkosti koju baštine po ljudskoj naravi.

3.1. Poslanje pred Bogom i Crkvom

Svećeništvo je u prvom redu poslanje pred Bogom, koji je svećenike izabrao i posvetio za službu u svojem narodu. Stoga ponajprije njemu polažu račun za izvršavanje svoje službe, sukladno mjerama koje je odredio on po svojem Sinu, a ne ljudi ili društvo. U svijetu galopirajuće svjetovnosti bilo bi pogubno prestatu isticati potrebu svetosti svećenika koji su Kristu i Kristom posvećeni ne samo kao krštenici nego i posebnim sakramentom kojim vrše njegovu službu

u svijetu, ili kako bi rekao G. Greshake, predstavljaju i čine djelotvornim djelovanje Isusa Krista.¹⁶ Svećenička služba nosi i svoje imperativne, a oni su zadani Kristovom svetošću i uzvišenošću kojoj se treba trajno suobličavati svakodnevnim duhovnim naporom i ponašanjem, umjesto da se svećenike prizemljuju silom 'krute realnosti' na službenike i birokrate.¹⁷ Stoga je nedostavno praviti psiho-sociološka propitivanja i tražiti izgovore kojima svoditi svećenički život isključivo na razinu običnoga ljudskoga života, određujući njegov identitet i poslanje kriterijima sekulariziranoga svijeta i društva. Daleko primjerenije je posvijestiti čudoredne i duhovne imperativne koji izviru iz kristolikosti svećeničke službe.¹⁸

Potom je svećeničko poslanje, bez daljnega, pred Crkvom i u Crkvi po čijoj vlasti, po rukama biskupa, svećenici primaju sakramentalne darove i ovlasti. Stoga je jedna od svećeničkih najvažnijih odgovornosti ona eklezijalna.¹⁹ Svećenik je odgovoran u Crkvi i za Crkvu – narod Božji, pred pastirima i pred pukom kojem je postavljen za svećenika, proroka i kralja. No svoju službu ne izvršava na način društvenoga izvršavanja službe te stoga ni njegova odgovornost nije

¹⁶ Usp. Gilbert GRESHAKE, Svećeništvo u Crkvi danas, 227.

¹⁷ U tom smislu N. Vranješ zapaža kako se danas ne prepoznaje i ne usvaja činjenica da ministrijalno svećeništvo predstavlja Krista (*representatio Christi*), a nedovoljno prepoznavanje i usvajanje te istine dovodi do pogubnih pokušaja odvajanja svećenika od njegove određenosti Kristom te, u drugom koraku, do funkcionalizacije i individualizacije službe. Usp. Nikola VRANJEŠ, Živjeti svećeništvo danas, u: *Crkva u svijetu*, 45 (2010) 3, 290.

¹⁸ Takvi su prijepori nastali već nakon samog Koncila, a ni dan-danas nisu dovršeni. Većina autora ipak ne prestaje isticati Kristovo svećeništvo kao temelj novozavjetnog, to jest današnjeg svećeništva. Tako Nikola Mate ROŠČIĆ, Svećenik danas, u: *Crkva u svijetu*, 5 (1971.) 3, 213–216, ističe da svećenička služba ne dolazi odozdo, iz baze, već dolazi odozgo, od Krista, te se u službi apostola i drugih službenika nastavlja Kristova svećenička, proročka i kraljevska služba.

¹⁹ Rosario La Delfa tumači kako Drugi vatikanski koncil, za razliku od Tridentskog koncila, koji polazi od sakramentalno-žrtvene perspektive, nauk o svećeništvu stavlja u širi kontekst pri čemu je polazišna točka misionarsko-eklezijalna. Stoga drži kako je Drugi vatikanski koncil postavio temelje za ispravan odnos između kristološke i eklezioološke dimenzije zaređenog službenika. Isto tako smatra da je koncilski teološki postavka svećenika izvukla iz 'individualističke izolacije' te će tako započeti drukčiji odnos između osobne i zajedničarske dimenzije službenika. Isto tako valja istaknuti kako smatra da su pape nakon Koncila u više navrata u svojim dokumentima stavljali naglasak na kristološku dimenziju, koja je očito počela nedostajati uslijed površnog tumačenja eklezioološkog naglaska koji je donio Koncil. Usp. Rosario LA DELFA, Il ministero presbiterale nei documenti del Magistero dopo il Vaticano II, u: Pietro SORCI (ur.), *Il presbitero nella Chiesa dopo il Vaticano II*, Trapani, 2005., 127–134. Kao dopuna toj temi može se vidjeti i: Giuseppe TRAPANI, *In persona Christi: considerazioni cristologiche*, u: Pietro SORCI (ur.), *Il presbitero nella Chiesa dopo il Vaticano II*, Trapani, 2005., 197–244. Autor napose ističe kako je sasvim zakonita i biblijski opravdana tradicionalna »teza da zaređeni službenik djeluje *in persona Christi* i u Duhu Svetom, ali u isto vrijeme i *in persona Ecclesiae*. On je, dakle, uspostavljen takvim snagom kristocentričkog i pneumatološkog identiteta te time i eklezioološkog, koji mu ozakonjuje njegovo korištenje« (*Isto*, 214).

poput političke odgovornosti. Naprotiv, odgovornost koju ima ponajprije je odgovornost vjere koju pred njega stavlja Bog, poradi dobra cijelog svojeg puka. Eklezijalna dimenzija svećeničke službe i istovjetna odgovornost bez kristološkog temelja vodi prema iskrivljenom ili nedostatnom poimanju svećeničke službe, što je bilo vrlo popularno šezdesetih godina prošlog stoljeća.²⁰

3.2. U suvremenom svijetu i vremenu

Vraćajući se opet na Manifest njemačkih teologa u kojemu stoji da moderno društvo »što se tiče priznanja slobode, autonomije i odgovornosti pojedinaca, prednjači u odnosu na Crkvu, koja, kako je već podcrtao Drugi vatikanski koncil, ima mnogo toga naučiti«²¹. Takva izjava otkriva kako se posljednjih desetljeća dio teologa divio suvremenom svijetu i njegovim dometima poput demokracije i slobode, prava i pravne države, pokazujući pritom da imaju kompleks u odnosu na svijet. Ne navode na što točno smjeraju kada kažu da je Drugi vatikanski koncil rekao da Crkva može mnogo toga naučiti od društva, ali mi se takva tvrdnja ne čini ispravnom.²² Što je to sloboda i pravo, autonomija i odgovornost pojedinaca Crkva još je prije dvije tisuće godina naučila od svojeg Gospodina, te ujedno to naviješta i brani. Nije trebala čekati XXI. stoljeće da nauči od modernoga društva što je sloboda. Sve što Crkva ima učiti, a treba uvijek pa i kad je riječ o slobodi, u prvom redu ima učiti od svojeg Učitelja, u protivnom riskira svoj nauk svesti na ograni-

²⁰ Usp. Joseph MURPHY, »Suradnici vaše radosti«. Papa Benedikt XVI. o svećeništvu, 247–248. Autor govori o tome kako je šezdesetih godina jačao društveni i funkcionalni pogled koji je svećeništvo tumačio kao službu zajednice unutar društvene ustanove zvane Crkva. Prema tomu svećenik bi bio voditelj zajednice i propovjednik riječi te se svećeništvo može više tumačiti u sociološkim kategorijama nego u sakramentalnim. Štoviše, ako je svećenik upravitelj i propovjednik, predstavnik Crkve ili lokalne zajednice, onda bi ga na taj položaj mogla i imenovati zajednica. Murphy je potom uvjerenja kako je takav model svećeništva proistekao iz kulturne revolucije vremena, tendencije shvaćanja Crkve i svećeništva u čisto sociološkim terminima novog zanimanja za ideje reformatora iz XVI. stoljeća, utjecaja radikalnih egzegetskih teorija sklonih čitanju Svetog pisma odvojeno od poklada vjere te iz prenaplašavanja diskontinuiteta između Starog zavjeta i Novog zavjeta.

²¹ Memorandum ili Manifest njemačkih teologa (veljača, 2011.).

²² Može se pretpostaviti da pod tim misle na Pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, ali teško da bi u njoj mogli pronaći navod kojim potkrijepti svoju tvrdnju. Dovoljno bi bilo pročitati uvodne konstatacije o položaju čovjeka u suvremenom svijetu (usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 4–10, u: *Dokumenti* (dalje: GS) ili, pak, prvo poglavlje koje govori o dostojanstvu ljudske osobe, a napose brojeve koji govore o slobodi i savjesti (usp. GS 16–17), pa bi odmah bilo jasno da imaju kriva uvjerenja i pretpostavke o koncilskoj teologiji.

čen, privremen i ljudski.²³ Teolozi koji promiču reformu Crkve polazeći od sintagme 'modernoga društva' kao nedodirljive 'svete krave', a ne polazeći od Krista i crkvenog nauka u svojim promišljanjima, nisu u stanju ni ponuditi ni izvršiti reformu Crkve, već možda samo mogu pridonijeti njezinoj sekularizaciji.

Stvar poprima još tragičnije obrise u trenutku kada se takve ideje primijene na konkretne situacije, kao što je u ovom slučaju pitanje vizije svećeničkog života.²⁴ Zapravo takav govor o slobodi i autonomiji bio je samo premisa (kriva!) koja vodi potom do pogrešnih zaključaka. Njemačkim teolozima takvi zaključci trebaju kako bi se predstavili vjerodostojnim reformatorima crkvenog života u duhu Drugoga vatikanskog koncila, no njihova teologija ne slijedi koncilске dokumente, već je prije svega vrlo površno i proizvoljno tumačenje crkvenog života. Stoga će pod izlikom skrbi za svećenike, kojih je sve manje brojem, a i pod izlikom skrbi za zajednicu ustvrditi kako su »Crkvi neophodno potrebni kako oženjeni službenici tako i žene«²⁵. Ustvari, kriza Crkve im je dobro došla kako bi promovali ideje koje su bile intenzivno prisutne u vrijeme i neposredno nakon Koncila, a ne želeći priznati da je vjerojatno širenje takvih ideja dovelo do krize u Crkvi, a ne odredba o celibatu. Prebacujući krivicu za skandale na crkveni čudoredni nauk i na celibat, ponudili su Crkvi svoj pogled na situaciju i viziju rješenja.

Istina, njemački teolozi nigdje ne spominju da su za ukidanje celibata, već da su za slobodu izbora. U konačnici Crkva bi, prema njima, trebala omogućiti slobodu izbora u stvarima koje se tiču »osobnih odluka i individualnih načina koji se tiču vlastitoga života«, što bi potom, u drugom koraku, vodilo

²³ Rečeno ne znači da među vjernicima nema onih koji griješe, koji se ne drže nauka svojeg Gospodina i koji se trebaju iz dana u dan preispitivati i poboljšavati. Isto tako ne znači da tijekom povijesti nije bilo onih koji su previđali Gospodinov nauk i drukčije djelovali. Sam sam mišljenja da je stav njemačkih teologa glede toga neispravan te ne vidim što je to toliko važno u suvremenom društvu da bi Crkva morala učiti od njega. Jer gledano iz drugog kuta vidimo da sloboda kojom se ovo moderno društvo ponosi jest sloboda od čudorednog zakona, autonomija koju stvara moderni čovjek je autonomija bez Boga, a odgovornost pojedinaca ne promiče se kao odgovornost za spasenje. Ako moderno društvo pada na ispitu glede toga, onda je potpuno zakazalo, jer je teško iz vjerničke perspektive razumjeti slobodu bez čudoređa, autonomiju bez Boga i odgovornost bez spasenja.

²⁴ Međutim, nije samo posrijedi celibat nego vizija Crkve uopće. U Manifestu se zagovara, naime, veće sudjelovanje i odlučivanje svih vjernika, na svim razinama u Crkvi, uz obrazloženje starom pravničkom izrekom da 'svi moraju odlučivati o onome što se tiče svih', te kao primjer navode imenovanja važnih ministerijalnih službi u Crkvi kao što su biskupi ili župnici. Ali su očito zaboravili da se sve što događa u Crkvi tiče i samog Boga, no nisu se sjetili dati i njemu mjesta ili prostora u odlučivanju.

²⁵ Memorandum ili Manifest njemačkih teologa (veljača, 2011.).

ne prema ukidanju braka i celibata, već prema vrednovanju i drugih načina života: »Crkveno vrednovanje braka i celibata je neupitno. Ali to ne propisuje da se isključe one osobe koje odgovorno žive ljubav, vjernost i međusobnu skrb s partnerom istoga spola ili kao rastavljeni i ponovo oženjeni.«²⁶

Iz rečenog se može izvesti zaključak kako, na primjer, i za svećenički život i služenje koji pretpostavlja osobnu odluku treba postojati sloboda izbora za život u celibatu ili izvan celibata. U protivnom celibat smatraju nametnutom crkvenom odredbom koju dobar dio svećenika živi mehanički jer u njoj nije sudjelovao osobnom odlukom kao samosvjesni pojedinac. Takvo 'napredno' promišljanje slobode dovelo bi onda do ukidanja jedne zastarjele crkvene strukture kao što je celibat, za što se zdušno zalažu. Model za koji se zalažu u funkcioniranju Crkve je takozvani demokratski model odlučivanja, ili 'odlučivanja svih o svemu što se tiče svih'. Nadalje apostrofiraju otvoren dijalog o strukturama moći, priopćavanja, preoblikovanju (konfiguraciji) crkvenih službi, sudjelovanju vjernika u odgovornosti odlučivanja, o čudoređu i spolnosti. Pritom nigdje ne spominju prema čemu se Crkva i njezini službenici trebaju 'prekonfigurirati'. Također ne kažu koju ulogu bi u svemu tomu morala imati objavljena istina, koja je jedina ispravna 'figura' prema kojoj se Crkva kao takva ima dužnost 'konfigurirati', umjesto da ljudi u Crkvi Božju istinu konfiguriraju prema svojim željama. Štoviše, čak i ona 'konfiguriranja' koja se počesto smatraju samo disciplinskim (npr. celibat) nisu puka disciplinska konfiguriranja od trenutka kad im nije začetnik čovjek, već Bogočovjek. Kako vidimo iz Manifesta, o svemu je poželjno da se donose demokratske odluke ili, pak, da do izražaja dođe samosvjesna sloboda pojedinca, umjesto da kao teolozi istražuju Božje naume o svećeništvu i da Božjeg utjelovljenog Sina predlože kao model kojem se svi trebaju suobličiti.

'Moderni svijet' i 'moderno vrijeme', prema kojem se spomenuti katolički teolozi postavljaju kao prema apsolutu koji upravlja njihova reformska razmišljanja, postali su doista nedodirljive 'svete krave'. Dovoljno bi bilo, međutim, pozornije proučiti povijest zapadnog društva i povijest Crkve, iz čega bi se vidjelo kako vrijeme danas nije ništa drukčije od onoga prije 2000 godina, kada je Gospodin poslao svoje apostole da naviještaju radosnu vijest. Njihovi kriteriji naviještanja, međutim, kako nam jasno svjedoče novozavjetni spisi, bili su sasvim drukčiji od ovih na koje se pozivaju njemački teolozi u Manifestu. Njihovo poimanje slobode, autonomije i odgovornosti odgovaralo je Kristovu poimanju, a ne poimanju ovoga svijeta. Oni kao židovski ribari iz

²⁶ Taj tekst je u 4. reformskoj točki samoga Manifesta.

Galileje nisu trpjeli kompleks pred suvremenim i razvijenim društvom onog vremena kakvo je bilo grčko-rimsko, već su naviještali Božju istinu za koju bi čovječanstvo bilo uskraćeno da je oni nisu navijestili do nakraj svijeta. Njima je Gospodin visoko podignuo ljestvicu duhovnog i ćudorednog života te kao revni pastiri sebi nisu dopuštali spuštati je. Bila su im strana sva ljudska rješenja, ma koliko se mogla činiti logičnijima ili naprednijima, pa su se zato isključivo držali puta koji im je naznačio Gospodin.

U odnosu na to vrijeme i na djelovanje Gospodina i apostola danas smo došli u sasvim proturječnu situaciju. Određeni teolozi uvjerenja su kako su skandali službenika Crkve ipak povezani s crkvenom (ako je samo crkvena a ne i dublja!) odredbom o celibatu, te u svojim propitivanjima priželjkuju njegovo ukidanje.²⁷ No, bilo bi do kraja žalosno ako bi loš život službenika doveo do toga da se ukine taj Kristov dar Crkvi, umjesto da se poradi na tome da se pročišćava službenike i da im se omogući da shvate bit, veličinu i ljepotu tog dara Crkvi, očekujući od njih da ga žive dosljedno, predajući sami sebe za Crkvu po Kristovu primjeru. Ukoliko se ne dogodi preobrazba stava u Crkvi, a njemački teolozi su pokazatelj koliko i učeni ljudi mogu biti na krivom tragu, celibat će se promatrati kao mlinski kamen i težak uteg u životu svećenika umjesto da bude dodatni pogon za kvalitetnije darivanje narodu Božjem i zdušniji rad na njivi Gospodnjoj.

3.3. *Kompenzirano ćudoređe i reducirana duhovnost*

Još jedna važna, ali teološki nerazumljiva stavka, u kojoj svoje uporište imaju takvi zahtjevi njemačkih teologa jest pozivanje na slobodu savjesti kao na istinski apsolut: »Poštivanje pojedinačne savjesti uključuje povjerenje u ljudske sposobnosti odlučivanja i odgovornosti. Promicati tu sposobnost zadaća je i Crkve te se ne bi smjela pretvoriti u neku vrstu tutorstva.«²⁸ Kako već istaknuso, pojedinačna savjest je temelj svih odluka i pojedinačnih izbora te bi je trebalo poštivati čak kad je riječ o izboru braka, celibata ili istospolnog partnerstva. Time se praktički odriče pravo i dužnost Crkve da odgaja savjest, jer se

²⁷ O tome problemu vidi vrlo sadržajan i iscrpan osvrt u: Ivica RAGUŽ, O svećeničkom celibatu u krizma današnje Crkve, u: *Diacovensia*, 18 (2010.) 2, 313–328. Autor, suočen s istim pitanjem ostaje ipak mišljenja da još nije došlo vrijeme da se svećenički celibat kao 'jasniji znak' ostvarenja svećeničkog poslanja ukine. Po njemu dvije su moguće situacije u kojima bi trebalo pomišljati na ukidanje celibata kao isključivog uvjeta za svećeništvo: ako bi celibatom zavladao duh oholosti, to jest postao znakom moći, trijumfalizma i suobličavanja ovom svijetu ili ako bi celibat postao isključivo mjesto utočišta za homoseksualne osobe (usp. *Isto*, 326).

²⁸ Memorandum ili Manifest njemačkih teologa (veljačka, 2011.).

u tom slučaju svaki takav pokušaj može smatrati tutorstvom.²⁹ No, Crkva kao takva na takav teološki zahtjev ne može pristati, ako se uopće takvo što može nazvati teološkim zahtjevom, bez obzira što su ga formulirali katolički teolozi, jer Crkva ima poslanje odgajati savjest ljudi u Božjoj istini i osposobljavati ih za ispravno djelovanje.³⁰

No, ako oni koji kao teolozi, koji imaju funkciju sustavnog proučavanja i poučavanja Božje istine, dovode u pitanje ispravnost i potrebu crkvenog nauka o savjesti, izdižući iznad njega odluke pojedinačne savjesti, a da pritom ne spominju ispravnu savjest, što se može očekivati nego dekadencija crkvenog života, počevši od studenata koji prihvaćaju njihove stavove na učilištima na kojima su ih dužni slušati, a među kojima su neizostavno i kandidati za svećeništvo. Stoga ovdje treba postaviti pitanja: Nije li takav pristup savjesti i čudoređu mogao dovesti do srljanja crkvenih službenika u skandale, pa i zločine poput pedofilije? Nisu li onda i teolozi odgovorni za moralno zlo koje je zahvatilo Crkvu od trenutka kada nisu razlikovali grijeh od ljubavi, porok od kreposti? Nisu li i sami pridonijeli obezglavljenosti mnogih koji su sebi dopustili homoseksualnost kao zakonit izbor savjesti jednakovrijedan kao brak i celibat? Nije li potom i pedofilija samo ona krajnja i najpogubnija manifestacija čudoređa koje se našlo na sklisku terenu i otklizalo niz padinu ljudskih prohtjeva?

U tom smislu znakovite su bilješke umirovljenog pape Benedikta XVI. napisane prigodom susreta naslovljenog Zaštita maloljetnika u Crkvi, koji se održao u Vatikanu od 21. do 24. veljače 2019. godine. On je u kratkim crtama naznačio kako su određene pojave i procesi poput seksualne revolucije iz 1968. godine utjecali na stvaranje novog mentaliteta u društvu. U isto je vrijeme moralna teologija doživjela kolaps kojem je rezultat bio odbacivanje bilo

²⁹ Doista čudi takav stav koji odražava elementarno nepoznavanje (ili nehtjenje upoznatil) katekizamskog nauka Crkve. Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA (ur.), *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016., br. 1776–1802; 2039. Osim toga, o dostojanstvu moralne savjesti izjasnio se i Drugi vatikanski koncil (usp. GS 16), a nije naodmet podsjetiti na encikliku *Veritatis splendor*. Usp. IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor. Enciklika o nekim temeljnim pitanjima moralnog naučavanja Crkve* (6. VIII. 1993.), Zagreb, 2008., br. 54–64. Osim toga, literatura o tom argumentu je obilna, a ja navodim samo neke radove iz kojih se može iščitati mnogo sadržajniji pristup savjesti nego je to slučaj u Manifestu: Anselm GÜNTHER, *Chiamata e risposta I*, Milano, 1987., 383–463; Martina Ana BEGIĆ – Marinko GOLEK, Savjest i autoritet. Međuovisnost u moralnom odgoju pojedinca, u: *Služba Božja*, 57 (2017.) 1, 41–64; Valentin POZAIĆ, Zrela savjest, u: *Obnovljeni život*, 43 (1988.) 6, 503–516; Marijan VALKOVIĆ, Savjest u moralnoj teologiji, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 2–3, 181–199; Ivan FUČEK, Savjest u nauci Drugog vatikanskog sabora, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 2–3, 201–211.

³⁰ Usp. Josip BLAŽEVIĆ, Imperativ »oblikovanja savjesti« u govorima pape Benedikta XVI. prigodom njegova pohoda Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 83 (2013.) 1, 53–73.

kakvih normi, napose u materiji i temama koje se tiču spolnosti. Sve skupa, mišljenja je Benedikt XVI., odrazilo se negativno na klimu u sjemeništima i na odgoj kandidata za svećeništvo ostavljajući traga na njima, buduću da su se u nekim sjemeništima stvorili čak 'homoseksualni klubovi' koji su djelovali manje ili više otvoreno.³¹

Kao dobar poznavatelj situacije, on je naslutio bit problema te je čak iznio konkretne prijedloge za nadvladavanje krize. Razvidno je iz njegovih zabilježaka kako odbacivanje jasnih i apsolutnih čudorednih vrijednosti vodi prema relativiziranju morala i do neke vrste kompenzirane duhovnosti. Ukoliko bi bila istina da je individualna savjest vrhovna norma djelovanja, pri čemu bi se odreklo pravo Crkvi da bude učiteljica savjesti, onda bi se time dokinulo objektivno čudoređe jer više ne bi ni moglo biti zakona koji vrijedi za sve ljude, već bi svatko imao svoj zakon. Od tog trenutka ne bi bilo više ni grijeha jer svaka savjest vrlo lako može ukloniti bilo koju odredbu koja joj ne ide u prilog. Ako je čak upitno postojanje objektivnog čudoređa, onda možemo misliti koliko su tek upitne odredbe poput one o celibatu. Na tragu toga, ako postoje crkvene norme koje ne bi smjele obvezivati ničiju pojedinačnu savjest, a Crkva ih ne želi povući, onda je logično da savjest sama po sebi, promaknuta na pijedestal apsolutne norme, ima pravo barem kompenzirati crkvene odredbe, što su sebi mnogi dali za pravo učiniti u praksi.

3.4. Koji je odgovor na krizu?

Umirovljeni papa Benedikt XVI. u svojim je bilješkama ponudio i neka rješenja za izlazak iz te duboke krize. On smatra kako svi trebaju postati više svjesni dara koji daje vjera, a to je da Bog postoji te da je on kao Stvoritelj mjera svih stvari. Tim više to treba naglašavati jer živimo u društvu u kojem se Boga izguralo na margine, pa čak ga se proglasilo i mrtvim. Potom nastavlja ukazujući kako je taj čin uistinu samoubilački: »Uistinu, smrt Boga u nekom društvu

³¹ Cjelovit tekst nalazi se na mrežnim stranicama: BENEDIKT XVI., Bilješke prigodom susreta Zaštita maloljetnika u Crkvi, u: <https://www.acistampa.com/story/la-chiesa-e-lo-scandalo-degli-abusi-sessuali-testo-integrale-11148> (15. VI. 2019.). Slično tvrdnje iznio je i D. Cozzens za Sjedinjene Američke Države, te u svojim istraživanjima svjedoči o »jakoj *gay* supkulturi u sjemeništima, uredima, župama«. Usp. Donald B. COZZENS, *Sacred Silence. Denial and the Crisis in the Church*, Collegeville, Minnesota, 2002., 124–130. Isti autor je dvije godine prije toga elaborirao vrlo opsežno problem kandidata s homoseksualnom sklonošću u Sjedinjenim Američkim Državama, kako iz psihološke tako i iz pastoralne perspektive. Usp. Donald B. COZZENS, *The Changing Face of the Priesthood*, 97–110.

znak je također konca njegove slobode, jer umire smisao koji nudi orijentaciju. I jer ponestaje kriterij koji označava smjer poučavajući nas razlikovati dobro od zla. Zapadno društvo je društvo u kojemu je Bog odsutan iz javne sfere života i za koje nema više što reći.«³²

Uz te bilješke u kojima na neki način Benedikt XVI. ocrtava današnje društvo, on nudi i neke smjernice i za Crkvu. S jedne strane opaža nedostatak osjećaja za otajstvo Isusa Krista, to jest za njegovu smrt i uskrsnuće, što vodi smanjenju sudjelovanja u euharistijskom slavlju. Sve skupa pokazatelj je kako kršćani premalo vrednuju njegovu stvarnu prisutnost, tako da je euharistija svedena na puku ceremonijsku gestu, te nastavlja: »Ako se pitamo što nam je činiti, jasno je kako nam ne treba neka druga Crkva koju ćemo sami izmisliti. Neophodno je, naprotiv, obnoviti vjeru u stvarnu prisutnost Isusa Krista koja nam se daje u sakramentu.«³³

Na tom tragu je i papa Franjo progovorio o neophodnom pročišćavanju i svetosti pastira, s dodatnim naglaskom također na potrebi da se ima svetog straha Božjeg: »Istinsko pročišćenje: usprkos poduzetih mjera i učinjenog pomaka glede prevencije zloporaba, potrebno je uložiti dodatni i trajni napor u svezi svetosti pastira, čije suobličenje Kristu Dobrome pastiru je pravo naroda Božjeg. Potvrđuje se dakle 'čvrsta volja nastaviti, sa svom snagom, putem pročišćenja, pitajući se kako zaštititi djecu; kako izbjeći takve nedaće, kako liječiti i reintegrirati žrtve; kako osnažiti odgoj o sjemeništima [...] Nastojeće se pretvoriti počinjene pogreške u prigodu da se iščupa u korijenu to zlo ne samo s tijela Crkve nego i društva.' Sveti strah Božji nas vodi da optužimo sebe same – kao osobe i kao ustanovu – i da nadomještamo vlastite nedostatke. Optužiti sebe same: to je početak mudrosti, vezan uz sveti strah Božji. Naučiti optužiti sebe same, kao osobe, kao ustanove, kao društvo. Zapravo, ne trebamo pasti u zamku da optužujemo druge, jer bi to bio korak prema alibiju koji nas odvaja od stvarnosti.«³⁴

Kako je očito, i papa Franjo je istaknuo kristološki temelj svećeničke službe, bez kojega se ne razumije život službenika. No osim djelovanja prema onima koji su se ogriješili o svoju službu, papa je dotaknuo drugu bolnu točku, koju je također spominjao i Benedikt XVI. u svojim bilješkama, a to je pita-

³² BENEDIKT XVI., Bilješke prigodom susreta Zaštita maloljetnika u Crkvi.

³³ *Isto.*

³⁴ Papa FRANJO, Govor na završetku susreta Zaštita maloljetnika u Crkvi (24. II. 2019.), br. 3. Govor preuzet s vatikanskih službenih mrežnih stranica: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/february/documents/papa-francesco_20190224_incontro-protezioneminori-chiusura.html (20. VI. 2019.).

nje odgoja u sjemeništima. Pri tome nije zaboravio istaknuti kako odgojni put treba biti usmjeren prema svetosti koje je sastavni dio odgoj za čistoću.³⁵

Iz papinskih poticaja jasno je kako svećenici kao pastiri prema uzoru na Krista trebaju težiti biti svecima, a ne činovnicima. Promatran iz te perspektive celibat nije samo jedna pragmatična odredba, a svećeničko služenje nije tek birokratski čin koji treba odraditi, već znak cjelovitog predanja Kristu i revnoj službi njegovu narodu. U tom smislu, jer svećenik vrši Kristovu službu, neophodno je cjelovito i posvemašnje suobličenje Kristu.³⁶ O stupnju njegova suobličenja i zajedništva s Bogom uvelike ovisi i izvršavanje službe. U tom slučaju njegov život ulazi u mističan odnos prema Presvetom Trojstvu te postaje slobodni dar života poput Kristova. Ako svećenik sebi ne postavlja imperativ i cilj do kojeg može doći samo suobličenjem Kristu, jer djeluje u njegovo ime, onda će izvršavanje svoje službe reducirati na puko odrađivanje poslova, a ne na kristoliko djelovanje u Crkvi i svijetu. Proročki govor o svećeništvu danas pretpostavlja odlučan poziv na svetost, na čišćenje i čistoću duše, na svijest o trajnoj i živoj prisutnosti Božjoj, kako učiniše papa Franjo i umirovljeni Benedikt XVI. Samo obnova svetosti može obnoviti revnost svećenika, oko čega se treba angažirati cijela Crkva.

Osim toga, Crkvi i teolozima zadaća je dosljedno i zauzeto pozvati na koncilsku teologiju svećeništva, a koja je izražena u prvom redu dekretima u *Presbyterorum ordinis* i *Optatam totius*, koji nedvosmisleno ističu potrebu života u svetosti i kreposti (usp. PO 12–13 i OT 8–12). Teolozi nemaju pravo previdjeti što je Drugi vatikanski koncil rekao o svetosti i kreposti, o životu i poslanju svećenika. U protivnom su selektivni i pristrani glede samog Koncila od kojeg uzimaju što odgovara njihovim namislima i procjenama, a počesto pretpostavkama i predrasudama, umjesto da ga prihvaćaju kao izričaj Učiteljstva koji dodatno promišljaju i prenose. Svaki drukčiji postupak vodi prema iskrivljenju kako Božjeg tako i crkvenog nauka te može imati pogubne posljedice u životu pojedinaca koji se pripremaju biti svećenicima. Elmar Salmann će reći da smo nakon Drugeoga vatikanskog koncila svećenika »previše 'funkcionalizirali' – on mora biti

³⁵ Usp. *Isto*: »Odgoj: to jest zahtjev odabira i odgoja svećeničkih kandidata ne samo prema negativnim kriterijima, usmjerenih uglavnom k tomu da se isključe problematične osobe nego i onim pozitivnim nudeći ekvilibriran odgojni put za prikladne kandidate, usmjeren prema svetosti i kojem je sastavni dio krepost čistoće. Sveti Pavao VI. napisao je u enciklici *Sacerdotalis caelibatus*: 'Život tako potpuno i delikatno ispunjen naporom u nutri ni i na vani, kao onaj svećenika celibatarca, isključuje subjekte nedovoljne psiho-fizičke i moralne ravnoteže, i ne treba očekivati da milost nadomjesti u tome narav'« (br. 64).

³⁶ Ta je tema bila osobito draga Benediktu XVI., to jest Josephu Ratzingeru, kako nam svjedoči J. Murphy u već spomenutom članku. Usp. Joseph MURPHY, »Suradnici vaše radosi«. Papa Benedikt XVI. o svećeništvu, 350–355.

na raspolaganju ljudima, biti menadžer na župi – rekao bih da smo svećenika čak i ‘pastoralizirali’. A za to više nije potreban celibat, odnosno odreknuće, jer to ide samo uz mistiku, uz određenu vrstu ontologije.«³⁷

Nedostatak molitve, razmatranja Božje riječi i osobnoga mističnog zajedništva s Kristom temeljni je problem svećeničke duhovnosti, jer je znak ‘slobodne’ savjesti oslobođene od zajedništva s Bogom, što je prvi korak bezbožnosti i grešnosti. Posljedica toga je da dio svećenika ne samo da nije imao pastirske revnosti za svoje vjernike nego nije minimalno imao ni Krista pred očima da izbjegne grijeh i zločin poput pedofilije. Kako bi se ispravili propusti takve naravi nije dovoljna strukturalna promjena, već skladno djelovanje svih važnih čimbenika u Crkvi, uključujući i teologiju.

Spomenuti nedostaci postaju uzrokom popuštanja napasti i potom pada u grijeh i zlo poput onog pedofilije, ali njemački teolozi nemaju ni u primisli u svojem Manifestu ustvrditi takvo što, već radije u ime slobode savjesti uklanjaju svaki duhovni i čudoredni imperativ. Takvi teolozi ne razvijaju kompleksnu – složenu, niti kompletnu – cjelovitu teologiju, već prije svega iskompleksiranu teologiju koja se počesto klanja pred ‘svetim kravama’ ovog svijeta. Njemački teolozi su za prividnu revnost svećenika, to jest prije svega za onu ‘funkcionalnu’ jer su u prvi plan za svećenike predvidjeli količinu posla koji trebaju napraviti. Isto tako oni samo prividno revnuju za svećenike, no zapravo, dovodeći u pitanje njihov identitet i ne nudeći prikladna sredstva kako bi ga mogli ostvariti, oni ga dokidaju.

Zaključak

Stječe se dojam da danas Crkva žanje plodove određenih krivih teoloških stavova i svojeglavoga ljudskog provođenja koncilskih smjernica, pri čemu je bilo teologa koji su selektivno birali tekstove koji su im odgovarali i svojevoljno tumačili kakva treba biti reforma Crkve. Današnja kriza koja zahvaća pastire dobrim dijelom je nastala uslijed lošeg poimanja slobode i utjecaja slobodarskog ozračja u društvu, a koje se prenosi i na Crkvu, što se onda očituje u čudorednom životu pojedinaca. Kako su dva najosjetljivija i najskliskija područja življenja slobode spolnost i upravljanje zemaljskim dobrima, tako se kriza najviše očituje upravo na tom planu.

Koncilaska teologija i teologija Učiteljstva potiče svećenike na suobličenje Kristu čiju službu izvršavaju. To ostaje trag kojim Crkva treba ići ako želi nadići

³⁷ Elmar SALMANN, Svećenik između zvanja i mistike, u: *Diacovensia*, 18 (2010.) 2, 274. Također usp. Nikola VRANJEŠ, Živjeti svećeništvo danas, 302–303.

krizu koja ju je zahvatila te biti vjerodostojna navjestiteljica radosne vijesti. Krepostan život svećenika nije stoga kao športski trening, već je ozbiljni čin korjenitog prijanjanja uz Krista. Samo poziv na svetost svećenika može biti pravi odgovor na krizu i njezino vjerodostojno rješenje. Društvo sloboda i novih mogućnosti dovodi do opadanja duhovnog i apostolskog žara, pogotovo ako pastiri ne uzimaju sa svom ozbiljnošću svoje poslanje. Stjecanje zemaljskih dobara, društvenog ugleda i statusa umrtvljuju duhovnu svijest i odgovornost pastira te u njima potiču spontani proces suobličavanja svijetu, koji započinje onda kada izgube žar za Boga i prestanu revnovati za spasenje duša.

Mnogi problemi Crkve nastali su dobrim dijelom poradi krivog poimanja slobode i svjetovnog duha koji se uvukao u duše pastira, a čega nisu pošteđeni ni teolozi koji kao učitelji bogoslovlja imaju važno mjesto u odgoju budućih službenika. Teologija u tom smislu ne može biti disciplina za iznalaženje tehničkih rješenja u Crkvi, jer bi tada opozvala samu sebe i svoje proročko poslanje. Njezino je poslanje, naprotiv, da produbljuje spoznaje i da iznalazi rješenja u svjetlu vjere. Prema tomu, bilo bi teško povjerovati da bi proročki zahtjev celibata mogao biti uzrok grijeha poput onog pedofilije. Mnogo je vjerojatnije da je do grijeha svećenika dovodio laksan život i neozbiljno shvaćanje ćudorednih zahtjeva koje su pred nas stavili Gospodin i Crkva.

Teologija Koncila i Učiteljstva pozivaju na kristolikost i eklezijalnost službenika te odredba o celibatu nije odredba o dokidanju njihove slobode samoodređenja, već pomoć i sredstvo suobličanja Kristu. Ne bi bilo dobro predvidjeti da je upravo Krist definirao profil svojih službenika, kao što je definirao kristoliki profil i svih svojih vjernika, što je njegovo zakonito pravo. U tom duhu celibat može i treba biti iskaz posvemašnje revnosti i predanja Bogu, a ne prisila i dokidanje slobode.

Abstract

THE CRISIS OF THE CHURCH BETWEEN ZEALOTRY AND CONFORMISM OF SHEPHERDS IN THE SOCIETY OF LIBERTIES

Ivan BODROŽIĆ

Catholic Faculty of Theology – University of Split
Zrinsko-frankopanska 19, HR – 21 000 Split
ivan.bodrozic@gmail.com

In this article, the author discusses the crisis in which the Church descended in the last few decades, especially the scandal of paedophilia. In the first chapter, he analyses pos-

sible causes of the crisis by starting with opinions of theologians who dealt with this matter. He points out that there are two groups of theological opinions on causes of the crisis, followed by two very different explanations. One group is of the opinion that the crisis was caused by outdated structures such as celibacy and the lack of personal liberties. They are convinced that the real solution consists in releasing priests from the obligation of celibacy and they insist on freedom of decision in accordance with the moral principle of conscience that ought to be the highest norm of action. The other group of theologians detects the problem in the crisis of identity, caused by the influence of the modern world, as well as in the insufficient formation of priests or in the change of pastoral paradigm after the Second Vatican Council, to which many priests failed to adapt.

By keeping in mind various theological approaches and opinions, the second part analyses the teaching of the Magisterium of the Church on priesthood and celibacy, starting with conciliar documents and all the way until John Paul II's Apostolic Exhortation Pastores dabo vobis. The author points out that the Magisterium of the Church sees priests as prophets not only because of their task to preach, but also because of their way of life in celibacy. In the third part, the author offers his own evaluation of the issue and possible trajectories of thinking as an orientation for authentic theology of priesthood. Firstly, he points out that priesthood is a vocation and mission in front of God and in front of the Church. Through the Holy Order the priest is made in the image of Christ in order to perform his service in the world. Furthermore, the priest is called to be Christ-like in his life and activity. Of equal importance is his ecclesiastical responsibility, which are a source of moral and spiritual imperatives in his life. An attempt to reform the priestly office structurally under the pressure of modern times is, according to the author, unseemly, because priests are called to be prophets by giving the testimony of pure and virtuous life and not by annulling moral demands in order to placate wishes of false freedom. Wrong theological premises lead to morality of compensation and reduced spirituality, which are the true causes of crisis among priests. As a possible answer to the crisis, the author points out the way indicated by Pope Benedict XVI and Francis, who called priests to stronger faith, renewal of sanctity, and necessary cleansing in the fear of God. This is the way that ought to be followed by all theological efforts of raising the quality of formation of seminarians.

Keywords: shepherds, crisis, Church, Second Vatican Council, priesthood, freedom.